

Advies over het voorontwerp van decreet houdende de ondersteuning van cultureel-erfgoedwerking in Vlaanderen

Op 28 juli 2016 vroeg Vlaams minister van Cultuur Sven Gatz de SARC om advies over het voorontwerp van decreet houdende de ondersteuning van cultureel-erfgoedwerking in Vlaanderen (hierna: nieuw Cultureel-erfgoeddecreet).

Op zijn plenaire vergadering van 29 augustus 2016 nodigde de Sectorraad Kunsten en Erfgoed An Moons van het kabinet Gatz en Marina Laureys en Kristof Vanden Bulcke van het Departement CJSJ uit om toelichting te geven bij het voorontwerp. Vervolgens bereidde een werkgroep een ontwerpadvies voor, dat op de plenaire vergadering van 27 september 2016 werd besproken en goedgekeurd.

Inhoud

1. Situering	2
2. Algemene reflectie	2
3. Advies	5
3.1. Herprofilering van het complementair beleid.....	6
3.2. Nieuwe begrippen: functies en rollen	7
3.3. Kwaliteitslabel voor collectiebeherende organisaties	12
3.4. Uitbouw van een groep cultureel-erfgoedinstellingen	12
3.5. Eengemaakte indiendatum voor werkingssubsidies.....	13
3.6. Dynamische ruimte: projectmatige ondersteuning	14
3.7. Cultureel-erfgoedgemeenschappen als centraal begrip	15
3.8. Kwaliteitsbeoordeling.....	16
3.9. Ontbrekende elementen	17
4. Redactionele opmerkingen en suggesties.....	18
5. Conclusie	21

1. Situering

In zijn Beleidsnota Cultuur 2014-2019 kondigde minister van Cultuur Sven Gatz aan een langetermijnvisie te willen ontwikkelen inzake de zorg voor en ontsluiting van cultureel erfgoed in en voor Vlaanderen (SD 7, p. 34 e.v.). De nood aan dergelijke langetermijnvisie werd in de sector al langer aangekaart, o.m. door FARO (cfr. PRISMA), de Adviescommissie Cultureel Erfgoed (cfr. Landschapstekening 2014) en door de Sectorraad Kunsten en Erfgoed (cfr. Memorandum 2014-2019, p. 28).

In maart 2015 werd het startschot gegeven voor een participatief visietraject rond een cultureel-erfgoedbeleid van de Vlaamse Gemeenschap in Vlaanderen en Brussel. Dit traject werd, in opdracht van minister Gatz, opgestart door de afdeling Cultureel Erfgoed van het Departement CJSM, en in samenwerking met het steunpunt FARO. Tijdens dit traject werd ook het cultureel-erfgoedveld betrokken via een bevraging en verschillende terugkoppelmomenten, o.a. focusgroepen, het Groot Onderhoud en twee sectorbijeenkomsten.

Daarnaast hadden ook andere trajecten en initiatieven een impact in het proces, waaronder het traject rond de afslanking van de provincies (interne staatshervorming), het witboek aanvullende financiering en de conceptnota gecoördineerd vrijwilligersbeleid van minister Gatz, maar ook verschillende visienota's vanuit de sector (o.a. van de Vlaamse Kunstcollectie, Overleg Vlaamse Musea en de erfgoedcellen).

Op 25 maart 2016 hechtte de Vlaamse Regering haar goedkeuring aan de conceptnota 'Naar een duurzame cultureel-erfgoedwerking in Vlaanderen'. Een van de initiatieven voor de uitvoering van de conceptnota is een herziening van het Cultureel-erfgoeddecreet van 6 juli 2012. Op 15 juli 2016 hechtte de Vlaamse Regering haar eerste principiële goedkeuring aan het voorontwerp van decreet houdende de ondersteuning van cultureel-erfgoedwerking in Vlaanderen (nieuw Cultureel-erfgoeddecreet). In wat volgt formuleert de SARC-Sectorraad Kunsten en Erfgoed zijn advies over dit voorontwerp.

2. Algemene reflectie

Het resultaat van het participatieve traject was een conceptnota die een langetermijnperspectief biedt waar de Sectorraad Kunsten en Erfgoed positief tegenover staat¹. Ook uit de Memorie van Toelichting bij het voorontwerp van decreet spreekt de inzet tot herstructurering van de erfgoedsector met oog op een duurzame erfgoedwerking.

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed is het eens met de principes van cultureel-erfgoedwerking en de geest van het voorgestelde beleid volgens de conceptnota, maar stelt tot zijn spijt een aantal tekortkomingen vast in de uitwerking tot decreet. Hij begrijpt dat het cultureel-erfgoedbeleid (zoals onderwerp van de conceptnota) ruimer gaat dan enkel het nieuw Cultureel-erfgoeddecreet, maar meent toch dat met de voorgestelde instrumenten het beoogde doel niet op een duurzame manier verzekerd zal kunnen worden. Bovendien zijn een aantal belangrijke basisvoorwaarden op dit ogenblik (nog) niet vervuld.

¹ Cfr. advies van de SARC-Sectorraad Kunsten en Erfgoed van 9 mei 2016 over de conceptnota 'Naar een duurzame cultureel-erfgoedwerking in Vlaanderen'.

Mismatch tussen doel en instrumenten

Het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet herdenkt met het oog op duurzame erfgoedwerking de rol van de Vlaamse overheid bij de zorg voor en omgang met cultureel erfgoed in Vlaanderen in een context van veranderingsprocessen en budgettaire restricties. Het decreet voegt een aantal instrumenten toe aan het cultureel-erfgoedbeleid: werkingssubsidies en projectsubsidies zullen voortaan worden toegekend volgens functies en rollen, ook erfgoedbibliotheken komen in het nieuwe decreet in aanmerking voor werkingssubsidie, een beperkt aantal collectiebeherende cultureel-erfgoedorganisaties zal worden aangeduid als 'cultureel-erfgoedinstelling', de subsidies aan regionale musea en culturele archiefinstellingen worden overgenomen van de provincies en er gebeurt verder ook een herprofilering van de cultureel-erfgoedconvenants naar regionale rollen.

Er vormt zich een beeld van een Vlaams cultureel-erfgoedbeleid dat opteert voor een herstructurering van het veld via het vrijwaren en versterken van een kern van collectiebeherende instellingen voor de werking in de sector. Aanvullend wordt (een vorm) van het landelijk vertakte erfgoednetwerk, zoals dat in het afgelopen decennium sinds het eerste Erfgoeddecreet (2004) en in de daaropvolgende decreten (2008, 2012) stapsgewijs is uitgebouwd, gecontinueerd. De kans is echter reëel dat dit netwerkmodel verzwakt en verdund zal worden. Het veld zal een kleiner aantal Vlaamse actoren tellen bij wie de kernwerking focust op collectiebeherende functies, terwijl er minder Vlaamse inzet dreigt te zijn op erfgoedwerkingen met maatschappijgerichte expertises en erfgoedbemiddeling. Ook het toch al bescheiden omkaderde middenveld van bottom-up gegroeide erfgoedverenigingen en -organisaties (rond allerlei thema's, volkscultuur, heemkunde, familiekunde,...) zal in het nieuwe decretale kader uit de erfgoedsector geknipt of ingeperkt en hertaald worden tot 'dienstverlenende rollen'. Bovendien komen in het voorontwerp van decreet alleen organisaties met een volledige cultureel-erfgoedwerking voor subsidies in aanmerking. Daardoor dreigt het cultureel erfgoed geïsoleerd te geraken en bestaat het gevaar dat de andere beleidsdomeinen de zorg voor dit erfgoed onvoldoende zullen opnemen, met alle risico's van dien. Er wordt door het beleid wel een dynamische ruimte vooropgesteld, die ademruimte, dynamiek en impulsen moet kunnen bieden op diverse aspecten, maar daarover bestaat momenteel nog weinig duidelijkheid en zijn er nog geen garanties.

Binnen de sector zullen er grote verschillen zijn tussen de kansen die een erfgoedwerking kan krijgen, louter op basis van zijn institutionele vorm of geografische ligging. De toegang tot vormen van structurele subsidiëring lijkt te worden gestoeld op institutionele criteria, eerder dan op inhoudelijke waardering van het aanwezige erfgoed, de noden rond erfgoedwerking of de kwaliteiten van de erfgoedwerking die ontplooid wordt. Dit staat haaks op de intenties om een decreet te maken dat 'erfgoedwerking' als nieuw centraal begrip introduceert, een roerende en immateriële benadering wil integreren, een brug met de samenleving wil slaan en erfgoedgemeenschappen centraal zet. Het creëert spanningen en ongelijkheid in het veld, terwijl het decreet net meer samenwerking beoogt.

Ondanks de lovenswaardige opzet van het nieuwe beleid om op een aantal knelpunten en uitdagingen in de actuele cultureel-erfgoedsector een antwoord te bieden, kan de operationalisering tot een versnippering en verdunning van het landschap leiden, met grote gevolgen zowel voor de sector zelf, als voor de zorg voor en omgang met erfgoed in de brede Vlaamse samenleving.

Basisvoorwaarden niet vervuld

Veel van bovenstaande aandachtspunten hangen af van de wijze waarop andere beleidsinstrumenten buiten het decreet de komende tijd zullen worden ontwikkeld en ingevuld.

Bijgevolg is er ook in deze zin sprake van een versnippering van het cultureel-erfgoedbeleid, vermits een aantal (basis)voorwaarden voor het neerzetten van een duurzame cultureel-erfgoedwerking vooralsnog onbekend zijn en buiten de decretale impact gelegd worden. Er is o.m. onduidelijkheid over depotbeleid, digitaliseringsbeleid, vrijwilligersbeleid, een sectoraal steunpunt, het toekomstige regiodecreet, de reorganisatie van provinciale rollen en diensten, maar ook de opvolging rond auteursrechten, de opvolging van de subsidiëring van een culturele archiefinstelling die het Vlaamse culturele leven in het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad documenteert, en de beschikbare middelen om het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet uit te rollen en de uitwerking van financiële elementen zoals indemniteit, tax shelter voor crowdfunding, etc. (cfr. Witboek aanvullende financiering) zijn nog grote onbekenden.

- De timing zoals deze momenteel geldt, voorziet in een goedkeuring van de uitvoeringsbesluiten in de loop van juni 2017. De uiterste indiendatum voor de dossiers zal in het najaar van 2017 vallen. Dit geeft de organisaties te weinig tijd om een degelijk dossier te schrijven, aangepast aan de eisen van het nieuwe decreet en zijn uitvoeringsbesluiten en aan principes van “good governance”. Nochtans gaat het om een fundamentele wijziging van het veld, dat volledig in het licht van functies en rollen herdacht moet worden. De ingrijpende herstructurering van organisatievormen die van de sector verwacht wordt, vergt een evenredige timing om transitieprocessen en samenwerkingsvormen kwalitatief te kunnen realiseren. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed adviseert stellig om voor organisaties de nodige tijd voor heroriëntering en beleidsplanning te voorzien.
Bovendien meent de sectorraad dat in de beoordelingsprocedure nog tijd gemaakt moet worden voor de toevoeging van repliek- en verhaalrecht. Dat bemoeilijkt de timing nog verder, maar dergelijke fundamentele keuzes mogen niet ingegeven worden door een gebrek aan tijd (cfr. 3.8. Kwaliteitsbeoordeling).
- Het is onduidelijk hoeveel middelen naar de uitvoering van het cultureel-erfgoedbeleid zullen gaan. De sector heeft dringend nood aan financiële groei. Het nieuwe decreet kan slechts zijn volledige effect hebben op voorwaarde dat er voldoende middelen voor worden vrijgemaakt. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed dringt aan op een duidelijk financieel plan terzake. Indien dit niet gebeurt, dreigt het erfgoeddecreet een doodgeboren kind te worden. Zonder budgettair kader kan de Sectorraad Kunsten en Erfgoed moeilijk inschatten wat de impact en schaalgrootte zullen zijn van de veranderingen die met het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet worden geïnitieerd. De sectorraad wijst erop dat de middelen die nu al naar cultureel erfgoed gaan (provinciale middelen, tewerkstellingstoelagen) niet mogen worden beschouwd als een “verhoging” van het totale budget.
- Er heerst ook nog veel onduidelijkheid over het regionale beleid, terwijl dit in het cultureel-erfgoedbeleid een belangrijke factor is. In theorie zouden het regionale en lokale niveau een aantal zaken moeten opvangen, zoals bijvoorbeeld projectsubsidies voor regionale erfgoedprojecten, de expertise-inbreng van de museumconsulenten, etc. Door wie zal dit worden opgevangen? Zijn er voldoende middelen en instrumenten beschikbaar om regionaal dienstverlenende rollen op te nemen? Ziet het beleid dit als een bijkomende rol voor de erfgoedconvenanten? Staan daar dan voldoende middelen tegenover? Wat met de regio's zonder convenanten? Zonder duidelijkheid dreigen hiaten te ontstaan. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed dringt erop aan dat de minister snel duidelijkheid schept over welke elementen van het regionale cultureel erfgoedbeleid opgevangen worden binnen het decreet en welke elementen worden doorgeschoven naar het regiodecreet.

Als het regiodecreet een groot deel van het regionaal cultuurbeleid moet opvangen, is het niet enkel van belang voor de continuering van een aantal beleidsmaatregelen, maar moet het ook een rol spelen rond regionale spreiding. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed is van mening dat de sector nauw betrokken moet worden bij het uitwerken van het regionaal cultuurbeleid.

De uitvoering en de impact op lange termijn van het decreet vallen zonder kennis over deze hierboven genoemde ontbrekende factoren niet te meten of in te schatten.

Ondanks deze fundamentele bedenkingen bevat het voorontwerp van decreet ook veel positief gewaardeerde elementen, onder meer:

- de principes van cultureel-erfgoedwerking zoals bepaald in de conceptnota, en herhaald in de Memorie van Toelichting (p. 6): duurzaamheid, betrouwbaarheid, meerstemmigheid, toegankelijkheid en participatie
- Het versterken van instellingen om ze meer slagkracht te geven
- de opname van “cultureel-erfgoedgemeenschappen” als centraal begrip
- de nadruk die de Vlaamse overheid legt op diversiteit en kwaliteit, maximaal bereik, maximale transparantie en optimale inzet van de middelen
- het herdenken van de functies sinds de conceptnota, van vier naar vijf functies met de toevoeging van een functie ‘participatie’
- de procedure waarbij een aanvraag voor indeling als collectiebeherende cultureel-erfgoedorganisatie meteen ook een aanvraag voor werkingssubsidies is, wat planlast beperkt
- de verankering van de immaterieel-cultureel-erfgoedwerking in het decreet via enerzijds de integrale benadering, en anderzijds het uitwerken van een cultureel-erfgoedorganisatie die de functies omtrent ICE-werking in Vlaanderen opvolgt
- De aandacht voor de internationale profilering van cultureel erfgoed
- Het op elkaar afstemmen van de indiendata voor beleidsplannen, etc.
- Het openstellen van projectsubsidies voor collectiebeherende instellingen met landelijke erkenning

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed is het eens met de principes van cultureel-erfgoedwerking en de geest van het voorgestelde beleid volgens de conceptnota, maar stelt tot zijn spijt een aantal tekortkomingen vast in de uitwerking tot decreet. Hij meent dat met de voorgestelde instrumenten het beoogde doel niet op een duurzame manier verzekerd zal kunnen worden. Bovendien zijn een aantal belangrijke basisvoorwaarden (bv. m.b.t. timing, middelen, regiodecreet, etc.) op dit ogenblik (nog) niet vervuld. Niettemin bevat het voorontwerp ook veel positief gewaardeerde elementen.

3. Advies

In wat volgt gaat de Sectorraad Kunsten en Erfgoed dieper in op een aantal elementen. Deze worden grotendeels behandeld volgens de ‘krachtlijnen’ bepaald in de Memorie van Toelichting (p.1)

3.1. Herprofilering van het complementair beleid

Door de afslanking van de provincies is het complementair beleid aan herziening toe. Vanaf 1 januari 2018 zullen de provincies niet meer bevoegd zijn voor culturele materies. De provinciale taken op het vlak van cultureel erfgoed worden overgenomen door het Vlaamse niveau of door de steden en gemeenten en de VGC. Afspraken met de steden en gemeenten en de VGC worden ingeschreven in het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet (o.m. wordt hen een rol toebedeeld bij de opmaak van de strategische visienota en zullen ze gehoord worden i.v.m. werkingssubsidies aan cultureel-erfgoedorganisaties op hun grondgebied).

Het decreet vermeldt het voornemen tot overleg met o.m. de VVSG over welke verantwoordelijkheden door lokale overheden zullen worden opgenomen. Een visie vanuit beide beleidsniveaus (lokaal en Vlaams), met o.m. aandacht voor hoe men elkaar onderling kan versterken, is hierbij noodzakelijk. Verantwoordelijkheden mogen pas naar het lokale niveau worden doorgeschoven wanneer een ontwikkelde visie en denkkaders aanwezig zijn. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed vraagt om een concreet engagement en uitgewerkt verloop van het overleg met de VVSG op te nemen in de uitvoeringsbesluiten van het decreet. Het is van belang dat bijkomende vertegenwoordiging/experten uit de cultureel-erfgoedsector ook bij dit overleg betrokken worden. Er moeten naast het bestuurlijke immers ook voldoende garanties zijn voor het inhoudelijke, het belang van het erfgoed.

Volgens de Sectorraad Kunsten en Erfgoed schuilt in het nieuwe decreet een mogelijk gevaar dat kleinere gemeentes zich uit het cultureel-erfgoedbeleid zouden terugtrekken.

Enerzijds valt het lokale erfgoed onder de autonomie van het lokale bestuur en wordt het buiten het decreet gehouden; anderzijds hebben steden en gemeenten een sterke greep op die aspecten van het Vlaamse beleid die hen aanbelangen. Er is een grote impact van de steden, onder andere op het toekennen van kwaliteitslabels aan lokale musea en op de samenwerking in convenanten. Voor lokale besturen kan een erkenning eerder een belemmering zijn dan een stimulans. Lokale erfgoedorganisaties die worden losgelaten door Vlaanderen, worden mogelijk ook door het lokale niveau gelost omdat er geen stimuli meer zijn.

In art. 6 van het voorontwerp van decreet werd een procedure uitgewerkt waarbij steden en gemeenten en de VGC gehoord zullen worden na de beoordelingsprocedure van de organisaties die een structurele subsidie aanvragen. Ook bij het sluiten van de beheersovereenkomst met de cultureel-erfgoedinstellingen die gevestigd zijn op hun grondgebied, zullen steden, gemeenten en de VGC betrokken worden.

Deze procedure is overgenomen vanuit het Kunstendecreet met de bedoeling om het lobbywerk vanuit de lokale politiek over de beslissing van de beoordelingscommissies te formaliseren. In het cultureel-erfgoedveld is dit echter geen evidente procedure. Veel steden en gemeenten zijn immers inrichtende machten van cultureel-erfgoedorganisaties (bv. musea). Hierdoor zouden de instellingen met een publieke inrichtende macht een groot voordeel kunnen verkrijgen ten opzichte van de cultureel-erfgoedorganisaties die als vzw opereren.

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed vraagt om een concreet engagement en uitgewerkt verloop van het overleg met de VVSG op te nemen in de uitvoeringsbesluiten van het decreet. Het is van belang dat bijkomende vertegenwoordiging/experten uit de cultureel-erfgoedsector ook bij dit overleg betrokken worden.

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed vraagt om oog te hebben voor het mogelijk gevaar dat kleinere gemeentes zich uit het cultureel-erfgoedbeleid zouden terugtrekken.

3.2. Nieuwe begrippen: functies en rollen

Algemeen

Het voorontwerp van decreet herformuleert de cultureel-erfgoedwerking volgens functies (basistaken) en rollen (dienstverlenende taken). De sectorraad erkent de mogelijkheden van deze benadering. Functies en dienstverlenende rollen worden echter te veel institutioneel en vanuit bestaand aanbod aangewend. Collectiebeheer wordt het speerpunt van het beleid (werkingsubsidies volgens functies worden immers aan collectiebeheer gekoppeld, en niet opengesteld voor 'erfgoedwerkingen' als zodanig). De aanvullende dienstverlenende rollen zijn nog vaag en het opnemen ervan lijkt vooralsnog meer ingegeven door het bestaande aanbod en aanwezige expertise dan door noden en ontwikkelingen in het veld.

Ook het van subsidies uitsluiten van organisaties die cultureel erfgoed niet als kerntaak hebben (bv. onderwijsinstellingen, publieke archiefinstellingen, openbare bibliotheken of actoren in andere maatschappelijke domeinen die binnen hun activiteiten ook een luik rond cultureel-erfgoedwerking ontplooiën) is niet in het belang van het erfgoed en leidt tot een decimering van het cultureel erfgoedveld. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed vraagt om organisaties niet van subsidies uit te sluiten op institutionele basis. Het belang van het erfgoed en de kwaliteit en reikwijdte van de werking moeten primeren.

Volgens de Memorie van Toelichting bij art. 48 moet de ondersteuning van de niet-gesubsidieerde actoren enerzijds komen van de andere beleidsdomeinen, en anderzijds via het toekennen van kwaliteitslabels en het openstellen van de mogelijkheid om in te tekenen voor projectsubsidies. Wat de ondersteuning voor erfgoedwerking in andere beleidsdomeinen betreft, moeten er in dat geval binnen de regering dringend duidelijke afspraken over worden gemaakt. De overheid mag deze kwestie niet op de lange baan schuiven en moet m.a.w. zelf actief regelingen treffen. Als zij dat niet doet, bestaat het gevaar dat de andere beleidsdomeinen de zorg voor dit erfgoed onvoldoende opnemen, met alle risico's van dien. Wat de ondersteuning via cultuur met projectmiddelen betreft kan dit alleen werkelijkheid worden als daar effectief voldoende middelen voor worden gereserveerd.

De voorwaarde dat erfgoed een kerntaak moet zijn om werkingsmiddelen te kunnen ontvangen via het Cultureel-erfgoeddecreet dreigt tot een groot onevenwicht te leiden. Binnen de Vlaamse Erfgoedbibliotheek kan slechts één of enkele actoren uit dit samenwerkingsverband werkingsmiddelen aanvragen. Deze organisatie draait evenwel op de samenwerking van zes gelijkwaardige partnerbibliotheken die hier zonder enige toelage al jarenlang in investeren. Door de (vermoedelijke) subsidiëring van slechts één of enkele actoren uit dit samenwerkingsverband dreigt de wisselwerking en het evenwicht tussen deze partners verstoord te worden. Daarnaast krijgen de stadsarchieven en de archiefdiensten ingebed in een bredere organisatie geen kans meer om gesubsidieerd te worden. De professionaliteit van de sector komt hiermee op de helling te staan. Immers, de stadsarchieven die een regionale indeling hebben gekregen fungeren als proeftuinen en

hun ervaringen vormen de basis en motivatie voor andere regionale erfgoedwerkingen. We verwachten van de overheid dat zij deze dynamiek mee opvolgt, evalueert en indien nodig bijstuurt.

De sectorraad erkent de mogelijkheden van de nieuwe benadering. Functies en dienstverlenende rollen worden echter te veel institutioneel en vanuit bestaand aanbod aangewend. Collectiebeheer wordt het speerpunt van het beleid. De aanvullende dienstverlenende rollen zijn nog vaag en het opnemen ervan lijkt vooralsnog meer ingegeven door het bestaande aanbod en aanwezige expertise dan door noden en ontwikkelingen in het veld.

Ook het van subsidies uitsluiten van organisaties die cultureel erfgoed niet als kerntaak hebben is niet in het belang van het erfgoed en kan leiden tot een decimering van het cultureel erfgoedveld. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed vraagt om organisaties niet van subsidies uit te sluiten op institutionele basis. Het belang van het erfgoed en de kwaliteit van de werking moeten primeren. Met betrekking tot de ondersteuning voor erfgoedwerking in andere beleidsdomeinen, moeten er binnen de regering dringend afspraken worden gemaakt. De ondersteuning van cultuur met projectmiddelen kan alleen resultaat hebben als er voldoende middelen voor worden gereserveerd. De voorwaarde dat erfgoed een kerntaak moet zijn om werkingsmiddelen te ontvangen, dreigt tot een onevenwicht te leiden. We verwachten van de overheid dat zij deze dynamiek mee opvolgt, evalueert en indien nodig bijstuurt.

Functies

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed vindt het positief dat de voormalige 'basisfuncties' uit het erfgoedbeleid in de conceptnota en dit voorontwerp van decreet integraal herdacht zijn en geactualiseerd werden in afstemming met nieuwe noden en uitdagingen van erfgoedwerking. Daarbij werd een inzet geleverd om de roerende en immateriële benadering te integreren.

Wel vindt de sectorraad dat de functies momenteel nog onvoldoende geduid en omschreven worden. Voor alle functies zijn transparante, werkbare omschrijvingen nodig, die richtinggevend kunnen werken, zowel voor het uitzetten van de verwachte erfgoedwerkingen rond die basistaken als voor de aankomende processen van beoordeling. Anderzijds dienen definities of verdere omschrijvingen een voldoende open en flexibel karakter te hebben, opdat ze een zekere reikwijdte en duurzaamheid kunnen hebben en recht doen aan de dynamiek en diversiteit aan noden en invullingen vanuit erfgoedwerkingen, erfgoedgemeenschappen en maatschappelijke ontwikkelingen op het terrein. Indien dergelijke definities ontbreken kan de kwaliteitsbeoordeling onmogelijk consistent verlopen over beoordelingscommissies en dossiers heen.

De sectorraad vraagt ook om bij het richting geven aan functies voldoende oog te hebben en speelruimte te maken voor kwalitatieve benaderingen (de 'wijze waarop') en geen overwicht van kwantitatieve formuleringen (meetbaarheid/ 'hoe veel en hoe vaak') te creëren die een hypotheek kunnen leggen op dynamische erfgoedwerkingen omwille van het noodwendig behalen van cijfers en aantallen. Met name omtrent participatie, presenteren en toeleiden, onderzoek zijn dit belangrijke aandachtspunten.

Hiermee samenhangend wijst de sectorraad er op dat ook voor bepaalde andere concepten nog meer duidelijke definiëringen in het kader van het decreet aangewezen zijn, bv. 'erfgoedgemeenschap', 'immaterieel cultureel erfgoed', etc. (zie 3.7).

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed vindt het positief dat de voormalige 'basisfuncties' uit het erfgoedbeleid in de conceptnota en dit voorontwerp van decreet integraal herdacht zijn en geactualiseerd werden in afstemming met nieuwe noden en uitdagingen van erfgoedwerking. Wel vindt de sectorraad dat de functies momenteel nog onvoldoende geduid en omschreven worden. Indien dergelijke definities ontbreken, kan de kwaliteitsbeoordeling onmogelijk consistent verlopen over beoordelingscommissies en dossiers heen. De sectorraad vraagt om voldoende oog te hebben voor kwalitatieve benaderingen (de 'wijze waarop') en geen overwicht van kwantitatieve formuleringen (meetbaarheid/ 'hoe veel en hoe vaak') te creëren.

Rollen

Ook voor de rollen geldt dat heldere en realistische definities nodig zijn. Op dit moment is nog niet duidelijk wat de 'scope' en 'scale' van de rollen zal zijn. Hier kan zowel zeer breed als zeer specifiek en specialistisch in gegaan worden. Het kunnen ook erfgoedtechnische, thematische, methodische of meer geografisch georiënteerde rollen zijn (denk aan digitalisering, internationale tentoonstellingen, podiumkunstenerfgoed, het oeuvre van Rubens, de Bourgondische periode, participatie, ondersteuning van erfgoedvrijwilligers in Vlaanderen,...). Er zijn ook zowel vraag- als aanbodgestuurde rollen denkbaar. Het is kortom nodig om 'dienstverlenende rol' verder te definiëren en duidelijkheid te verschaffen omtrent de inzet van dit nieuwe instrument in de ontwikkeling van cultureel-erfgoedwerking, zij het ook met oog voor de nodige wendbaarheid en aanpassingsvermogen van het begrippenkader. Wellicht kunnen de uitvoeringsbesluiten hierover verder klaarheid brengen, maar gezien de ingrijpende wijzigingen die het instrument van de rollen injecteert in de organisatie van de erfgoedsector, is het van belang de sector zo snel mogelijk te informeren hieromtrent. Ook de financiële implicaties voor het opnemen van dienstverlenende rollen is niet duidelijk, wat het moeilijk maakt om op een realistische manier de impact van het opnemen van mogelijke rollen in te schatten.

Het is positief dat de Vlaamse overheid een regierol opneemt om het overzicht te houden op de ontwikkeling van het dienstverlenende cultureel-erfgoedveld zodat - conform de principes van de Beleidsnota Cultuur en de Conceptnota Cultureel Erfgoed - een inhoudelijke en financiële versnippering wordt vermeden en waar mogelijk de slagkracht van het veld wordt vergroot. Het kabinet Cultuur gaf aan de afdeling Cultureel Erfgoed de opdracht om het overzicht op de ontwikkeling van het dienstverlenende cultureel-erfgoedveld te houden en om de regie hierover te voeren. In het traject dit najaar worden in dat kader cultureel-erfgoedorganisaties bevestigd over de door hen geambieerde en verzekerde dienstverlening in het veld. Vervolgens verwerkt de afdeling de resultaten van deze bevestiging in een veldtekening die de basis vormt voor gesprekken met de betrokken organisaties. Die bevestiging beperkt zich echter tot de bestaande landelijk gesubsidieerde sector. Ze bevestigd niet alle cultureel-erfgoedactoren, noch actoren met een erfgoedwerking buiten het cultureel-erfgoedveld. Er komen derhalve ook geen noden, noch plannen of intenties in beeld van niet-bevestigde actoren. Bovendien worden collectiebeherende instellingen apart bevestigd, wat ertoe kan leiden dat de dienstverlenende rollen onvoldoende op elkaar zijn afgestemd. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed wijst erop dat de veldtekening het overzicht van noden en mogelijke rollen voor erfgoedwerking vanuit het brede veld in kaart zou moeten kunnen brengen, wil zij met een langetermijnperspectief de basis vormen voor ontwikkeling, rondom noden en kansen voor het brede veld. In aanvulling bij de onvoldoende definiëring van de rollen, stelt de sectorraad

zich de vraag op basis van welke maatstaven of criteria de Vlaamse overheid lacunes en overlap zal detecteren en een regierol zal voeren.

De sectorraad vraagt voorts om aandacht te hebben voor het feit dat *expertise* m.b.t. een 'dienstverlenende rol' niet gelijkstaat met de competenties die nodig zijn om de expertise vervolgens ook te *verspreiden* en te *delen naar het brede veld*. De huidige landelijke expertisecentra en organisaties volkscultuur worden tot de 'dienstverlenende organisaties' gerekend en hebben in het recente verleden sterk ingezet op maatschappijgerichte dienstverlening en ondersteuning van erfgoedwerking; maar expertisecentra doen veel meer dan enkel dienstverlening. Wanneer een organisatie op een goede manier expertise wil delen is het noodzakelijk om vanuit een breed perspectief ook kennis- en expertiseopbouw en -ontwikkeling met betrekking tot de dienstverlenende rol te garanderen, evenals allerlei vormen van participatieve erfgoedwerking, erfgoedbemiddeling, -makelaardij en co-creatie met zeer uiteenlopende stakeholders. Expertisecentra, niet gebonden door collecties en locaties, kunnen veelal een autonomere positie in het veld opnemen en inzetten op andere erfgoedprocessen dan collectiegerichte taken, dan vanuit collectiebeherende instellingen haalbaar is. Dit geldt overigens ook voor het steunpunt. In de sector zelf leeft onder collectiebeherende instellingen anderzijds ook de bekommernis dat al lange tijd met name de basiswerking (functies) versterkt diende te worden, maar dat nu dreigt de focus te worden gelegd op de dienstverlening, terwijl het vrijwaren en het versterken van de basiswerking een prioriteit blijft.

Het lijkt aangewezen dat de aanvraag van instellingen om een rol op zich te nemen voldoende getoetst wordt aan een geografische spreiding van de impact van haar werking, bijvoorbeeld door ondersteuning van de aanvraag van niet-Vlaams gesubsidieerde cultureel-erfgoedorganisaties, zonder weliswaar te vervallen in formalisme of al te kwantitatieve invullingen.

Ten slotte drukt de sectorraad op het belang om doorheen de aankomende en ingrijpende reorganisatie in het cultureel-erfgoedveld erover te waken het verdwijnen van experten/expertisen uit de sector te voorkomen en een sociaal bloedbad te vermijden; bv. door vanuit de regierol van de Vlaamse overheid de positionering en re-oriëntering van personen met ervaring en expertise in de herstructurering van het veld te begeleiden.

Het is nodig om 'dienstverlenende rol' verder te definiëren en duidelijkheid te verschaffen omtrent de inzet van dit nieuwe instrument in de ontwikkeling van cultureel-erfgoedwerking. Ook de financiële implicaties voor het opnemen van dienstverlenende rollen is niet duidelijk.

Het is positief dat de Vlaamse overheid een regierol opneemt om het overzicht te houden op de ontwikkeling van het dienstverlenende cultureel-erfgoedveld zodat een inhoudelijke en financiële versnippering wordt vermeden en waar mogelijk de slagkracht van het veld wordt vergroot. De sectorraad stelt zich wel de vraag op basis van welke maatstaven of criteria de Vlaamse overheid lacunes en overlap zal detecteren en een regierol zal voeren.

De sectorraad vraagt voorts om aandacht te hebben voor het feit dat *expertise* m.b.t. een 'dienstverlenende rol' niet gelijkstaat met de competenties die nodig zijn om de expertise vervolgens ook te *verspreiden* en te *delen met het brede veld*.

Steunpunt

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed betreurt dat FARO (of 'een steunpunt voor cultureel erfgoed') niet expliciet wordt vermeld in het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet. FARO heeft een (inter)nationale expertise opgebouwd rond diverse prangende thema's. De sector doet hier regelmatig beroep op. Bovendien staat FARO in voor advies en vorming binnen de sector. FARO begeleidt complexe projecten met lokale tot internationale impact. Ze zijn een belangrijke schakel in het brede erfgoedveld, met name bij het verzekeren, versterken of aanvullen van dienstverlenende rollen, het stimuleren van innovatie en het verzekeren van aandacht voor diverse groepen en stakeholders. De ondersteunende rol van FARO wordt momenteel door geen enkele andere partner of instelling opgenomen.

Het belang van een sectoraal steunpunt naast specifieke taken rond ondersteuning, communicatie, draaischijf, etc. in de sector zelf, situeert zich ook op transversaal en Vlaams niveau. Het steunpunt neemt ook een taak op m.b.t. cultureel erfgoed *buiten* de sector, bv. in relatie met onroerend erfgoed, toerisme, onderwijs, welzijn, etc. Daarnaast volgt het steunpunt ook overkoepelend internationale ontwikkelingen op voor de brede cultureel-erfgoedsector, en doet het aan landschapszorg.

De erfgoedsector heeft -als jongste segment in de culturele sector, met ambitieuze Vlaamse beleidskaders sinds 2004 maar al jarenlang structureel kampend met onderfinanciering- integendeel met voorsprong nood aan een sectoraal steunpunt onder de ruimer uitgebouwde en gefinancierde culturele sectoren. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed pleit voor een verankering van het steunpunt met de sector en een inschrijving van FARO in het Cultureel-erfgoeddecreet met daarbij duidelijke afspraken over transversale en andere taken in een ruimer beleidskader rond de bovenbouw. Er moeten ook duidelijke perspectieven worden geformuleerd inzake de financiering van het steunpunt, want nu is niet duidelijk waar het steunpunt onder ressorteert.

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed betreurt dat FARO (of 'een steunpunt voor cultureel erfgoed') niet expliciet wordt vermeld in het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet. Hij pleit voor een verankering van het steunpunt met de sector en een inschrijving van FARO in het Cultureel-erfgoeddecreet met daarbij duidelijke afspraken over transversale en andere taken in een ruimer beleidskader rond de bovenbouw. Er moeten ook duidelijke perspectieven worden geformuleerd inzake de financiering van het steunpunt.

Belangenbehartiger

De mogelijkheid om een belangenbehartiger te ondersteunen, wordt niet langer voorzien. De argumenten hiervoor zijn helder. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed pleit voor een gelijke behandeling van alle belangenbehartigers in het veld. Indien dit niet gebeurt, wordt de wet van de remmende achterstand geïnstalleerd. Het is een pleidooi om de cultureel-erfgoedsector niet meer of eerder dan andere culturele sectoren te raken m.b.t. het opkomen voor de belangen van de spelers in dit veld, rekening houdend met de inhaaloperatie waarvoor deze sector al lange tijd geduld voor opbrengt. In een ondergefinancierde sector ligt het des te complexer om een stevig aanspreekpunt op de rails te hebben om het veld te vertegenwoordigen. Des te meer bestaat er nood aan de ondersteuning van ontwikkelingen rond overleg en om zich een stem te kunnen verwerven tussen volgroeide en steviger omkaderde naburige sectoren. Minstens bij wijze van impuls of opstartfase is

het veld gebaat bij een ondersteuning van een organisatie omtrent belangenbehartiging. Een beleid dat inzet op dynamiek en vernieuwing, maakt immers ook ruimte om haar ontwikkelingen stem te geven.

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed pleit voor een gelijke behandeling van alle belangenbehartigers in het veld, m.a.w. om de cultureel-erfgoedsector niet meer of eerder dan andere culturele sectoren te raken, rekening houdend met de financiële inhaaloperatie die voor deze sector al lange tijd op zich laat wachten.

3.3. Kwaliteitslabel voor collectiebeherende organisaties

Het is positief dat het kwaliteitslabel behouden blijft.

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed reikt hierbij nog enkele bedenkingen aan:

- Er wordt voor erkende organisaties zonder werkingssubsidies minstens eenmaal per vijf jaar een controle m.b.t. het kwaliteitslabel voorzien (art. 15). De Sectorraad Kunsten en Erfgoed meent dat dit beter beperkt kan worden tot een steekproefsgewijze controle en/of controle bij specifieke signalen.
- Voor het behoud van het kwaliteitslabel moet men voldoen aan de algemeen aanvaarde internationale standaarden. Voor kleine collectiebeherende organisaties is het zowat onmogelijk om aan deze eis te voldoen.
- Hoe voorziet het decreet groeimogelijkheden voor collectiebeherende organisaties om op termijn te kunnen voldoen aan het kwaliteitslabel?
- Wat is de meerwaarde van een kwaliteitslabel als daar voor de stadsarchieven en/of erfgoedbibliotheken geen financiële meerwaarde tegenover staat?
- Wat is de visie van de Vlaamse overheid ten aanzien van collecties en hun beherende instellingen die door de beherende overheden in de op til staande veranderingsprocessen zullen worden losgelaten / afgestoten? Ligt hier een taak in het kader van de dienstverlenende rollen?
- Er komt spanning te staan op collectiebeherende instellingen met landelijke erkenning die internationaal opereren en de dienstverlenende rol die deze collectiebeherende instellingen zullen invullen op nationaal niveau.

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed vindt het positief dat het kwaliteitslabel behouden blijft, maar formuleert nog enkele bedenkingen, o.m. met betrekking tot de vijfjaarlijkse controle, het voldoen aan de internationale standaarden, e.d.

3.4. Uitbouw van een groep cultureel-erfgoedinstellingen

Het nieuw Cultureel-erfgoeddecreet voorziet in de mogelijkheid om een aantal collectiebeherende cultureel-erfgoedorganisaties aan te duiden als “cultureel-erfgoedinstellingen”. De Vlaamse overheid wil voor deze instellingen een grotere verantwoordelijkheid nemen door een substantiële subsidie toe te kennen voor hun werking. De maatregel duidt op een tendens vanuit de overheid om top-down te gaan bepalen welke instellingen tot de ‘top’ behoren en een voorbeeld moeten stellen voor

de anderen, maar eveneens specifieke rollen in de sector kunnen opnemen waar het beleid belang aan hecht.

Dit instrument kan mogelijk leiden tot tweedracht in het cultureel-erfgoedveld, omdat het resulteert in een veld dat werkt op twee verschillende snelheden. Bovendien komen enkel collectiebeherende instellingen in aanmerking om tot cultureel-erfgoedinstelling te worden aangeduid.

Daarnaast ziet de Sectorraad Kunsten en Erfgoed een zekere tegenstrijdigheid in het aanduiden van deze instellingen versus het streven naar een evenwichtige spreiding over Vlaanderen. Om te komen tot een evenwichtige spreiding zou er voor alle regio's een ontwikkelingsmodel moeten uitgewerkt worden om in verschillende regio's instellingen met een vergelijkbaar kwaliteitsniveau te bekomen. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed vraagt dat de procedures rond het aanduiden van cultureel-erfgoedinstellingen transparant verlopen om tweedracht te vermijden. De sectorraad vraagt dat er tevens visie wordt ontwikkeld met betrekking tot de aard en focus van de rollen die deze instellingen verwacht worden op te nemen in de sector, en hoe dit zich verhoudt tot de rollen die andere actoren opnemen in het veld.

Ook in het Kunstendecreet wordt er gewerkt met zogenaamde 'kunstinstellingen'. De sectorraad is echter van mening dat dit amper te vergelijken valt. De subsidies en budgetten in de erfgoedsector zijn vele malen lager dan in de kunstensector. Het is dan ook niet in verhouding als de eisen die gesteld worden aan de werking wel vergelijkbaar zijn.

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed vraagt dat de procedures rond het aanduiden van collectiebeherende cultureel-erfgoedorganisaties als cultureel-erfgoedinstellingen transparant verlopen om tweedracht te vermijden. Hij vraagt dat er tevens visie wordt ontwikkeld met betrekking tot de aard en focus van de rollen die deze instellingen verwacht worden op te nemen, en hoe dit zich verhoudt tot de rollen die andere actoren opnemen.

3.5. Eengemaakte indiendatum voor werkingssubsidies

De eengemaakte indiendatum wordt door de Sectorraad Kunsten en Erfgoed als zeer positief ervaren. De eerste subsidieronde dreigt echter veel te snel te moeten verlopen, wat mogelijk nefaste gevolgen kan hebben zowel voor het decreet als voor de erfgoedsector. Het decreet mag geen slachtoffer worden van de haast die momenteel geboden is.

Het baart de Sectorraad Kunsten en Erfgoed wel zorgen dat de subsidiëring van regionale rollen met de erfgoedcellen over deze beleidsperiode heen worden getild. Hij vraagt dat hierover garanties zouden worden ingebouwd dat regionale cultureel-erfgoedwerking niet zal verdwijnen of drastisch zal worden herleid.

Het zou een goede zaak zijn moesten de periodes van de erfgoedconvenants gelijk kunnen lopen met de beleidsperiodes van de intergemeentelijke onroerenderfgoeddiensten zoals bepaald in het Onroerenderfgoeddecreet.

In art. 36 wordt bepaald dat "cultureel-erfgoedorganisaties of besturen die een werkingssubsidie ontvangen" jaarlijks verantwoording moeten afleggen. Het is de sectorraad onduidelijk of deze jaarlijkse verantwoording enkel geldt voor de cultureel-erfgoedorganisaties of ook voor de cultureel-erfgoedinstellingen bedoeld is.

De eengemaakte indiendatum wordt door de Sectorraad Kunsten en Erfgoed als zeer positief ervaren. De eerste subsidieronde dreigt echter veel te snel te moeten verlopen. Het decreet mag geen slachtoffer worden van de haast die momenteel geboden is.

Het baart de Sectorraad Kunsten en Erfgoed zorgen dat de subsidiëring van regionale rollen met de erfgoedcellen over deze beleidsperiode heen worden getild. Hij vraagt dat hierover garanties zouden worden ingebouwd

Het zou een goede zaak zijn moesten de periodes van de erfgoedconvenants gelijk kunnen lopen met de beleidsperiodes van de intergemeentelijke onroerenderfgoeddiensten.

Het is de sectorraad onduidelijk of de jaarlijkse verantwoording enkel geldt voor de cultureel-erfgoedorganisaties of ook voor de cultureel-erfgoedinstellingen bedoeld is.

3.6. Dynamische ruimte: projectmatige ondersteuning

Het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet voorziet in projectsubsidies voor landelijke en internationale cultureel-erfgoedprojecten (projectsubsidies voor het uitvoeren van functies en rollen), voor internationale cultureel-erfgoedprojecten die cofinanciering vereisen en voor internationale uitwisseling.

Concreet betekent dit dat er in de dynamische ruimte met name projectsubsidies worden uitgereikt aan cultureel-erfgoedorganisaties. Dit draagt mede bij tot de versnippering van het cultureel-erfgoedlandschap zoals aangehaald in de algemene reflectie (p. 3). Door de strengere bepalingen dreigt het projectgeld in grote mate te vloeien naar organisaties die reeds werkingsubsidies krijgen. Er lijkt ook een grote focus te liggen op collectiewaardering. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed hoopt echter dat dit niet ten koste zal gaan van erfgoedprojecten in het brede veld. Projecten die inzetten op maatschappelijke verbindingen en initiatieven omtrent cultureel-erfgoedwerking lijken meer naar de achtergrond te verdwijnen, met de mogelijke uitzondering van projecten die nieuwe 'dienstverlenende rollen' genereren. De sectorraad pleit ervoor cultureel-erfgoedprojecten ook naar de toekomst met een open vizier te benaderen, wil het cultureel-erfgoedbeleid nieuwe dynamieken omtrent de omgang en zorg voor erfgoed in de samenleving impulsen geven en cultiveren.

Het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet sluit voorts projectsubsidies uit voor academisch onderzoek. Omgekeerd is er in de academische sector geen subsidielijnen voor erfgoedonderzoek. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed pleit voor een verbinding van de erfgoedsector met het academische onderzoek. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed dringt er op aan voldoende mogelijkheden te laten en projectmiddelen beschikbaar te maken voor onderzoek in de cultureel-erfgoedwerking.

Algemeen is er nog veel onduidelijkheid over de dynamische ruimte. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed vraagt om snel klaarheid te scheppen, ook over de financiële perspectieven die hiervoor voorzien zijn. Tevens vraagt hij een aanpak om planlast te beperken.

In de dynamische ruimte worden enkel projectsubsidies uitgereikt aan cultureel-erfgoedorganisaties. Dit draagt mede bij tot de versnippering van het cultureel-erfgoedlandschap. De sectorraad pleit ervoor cultureel-erfgoedprojecten met een open vizier te benaderen, wil het cultureel-erfgoedbeleid nieuwe dynamieken omtrent de omgang en zorg voor erfgoed in de samenleving impulsen geven en cultiveren. Hij dringt aan op voldoende projectmiddelen voor onderzoek en op een verbinden van de erfgoedsector met het academisch onderzoek.

Algemeen is er nog veel onduidelijkheid over de dynamische ruimte. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed vraagt om snel klaarheid te scheppen, ook over de financiële perspectieven terzake.

3.7. Cultureel-erfgoedgemeenschappen als centraal begrip

Het is positief dat de idee van cultureel-erfgoedgemeenschappen in het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet als centraal begrip geformuleerd wordt en uit het vorige decreet behouden wordt. Art.3, 4° definieert een cultureel-erfgoedgemeenschap als volgt: *“een gemeenschap die bestaat uit organisaties en personen die een bijzondere waarde hechten aan het cultureel erfgoed, en die dat cultureel erfgoed wil behouden en doorgeven aan toekomstige generaties”*. Volgens de Memorie van toelichting (4.1) is de essentie daarvan dat de samenleving, en niet enkel de eigenaars of professionele beheerders van erfgoed, betrokken wordt bij de zorg en het doorgeven van erfgoed. Dit vereist voldoende inspraak en participatie.

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed meent dat voor een centraal begrip, de rol van cultureel-erfgoedgemeenschappen in het decreet verder onvoldoende wordt uitgewerkt; terwijl anderzijds het decreet nog tekortkomt in de beschrijving van de visie en in conceptuele ontwikkeling en een begrippenkader omtrent participatie.

Wat betreft de plaats van erfgoedgemeenschappen, werkt het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet in eerste instantie een sterk collectie-, instellingen- en sectorgeoriënteerd erfgoedbeleid uit, meer dan een beleid dat (werkingen in functie van, in interactie met) erfgoedgemeenschappen stimuleert en erfgoednoden in de samenleving opvangt. Bij de omschrijving in het decreet van de functies (art. 3, 9°) en bij de formuleringen i.h.k.v. werkingsmiddelen voor collectiebeherende organisaties volgens functies, komt het begrip cultureel-erfgoedgemeenschap helemaal niet voor.

Een uitzondering hierop vormt de organisatie die de cultureel-erfgoedwerking opneemt voor het immaterieel cultureel erfgoed, waar “de wijze waarop erfgoedgemeenschappen die werkzaam zijn rond immaterieel cultureel erfgoed vertegenwoordigd zijn in de organisatie en de werking ervan mee aansturen” expliciet als criterium is opgenomen. Ook in het kader van de rollen komen ‘erfgoedgemeenschappen’ in de criteria aan bod, maar dan vanuit een eerder eenzijdige invulling van dienstverlening (criterium ‘de mate waarin de dienstverlenende rol inspeelt op noden van cultureel erfgoed, beheerders ervan of cultureel-erfgoedgemeenschappen’).

Daartegenover staat dat het onderscheiden van de functies ‘participeren’ en ‘presenteren en toeleiden’ in het decreet weliswaar mogelijkheden schept om erfgoedwerking voor en met erfgoedgemeenschappen, publiek en tal van maatschappelijke actoren en verbindingen, verder te ontwikkelen. Het is zeker een gunstige ontwikkeling dat beide functies ‘presenteren en toeleiden’ vs ‘participeren’ (voorheen in de culturele sectoren ook wel benoemd als passieve vs. actieve participatie, als ‘deelnemen’ vs ‘deelhebben’, of als publiekswerking vs. participatie) onderscheiden worden, zodat ze in hun diverse inzet in de erfgoedpraktijk kunnen worden uitgewerkt gevaloriseerd. Niettemin wijst de Sectorraad er in dit verband op dat het begrip van de functie ‘participeren’ nog nood heeft aan verdere conceptuele ontwikkeling en invulling. De functie ‘participeren’ als ‘het actief betrekken van de maatschappij bij cultureel-erfgoedwerking’ biedt momenteel weinig handvaten, en de positie van erfgoedgemeenschappen daarbinnen wordt niet gespecificeerd. Verschillende principes krijgen geen concrete vertaling en instrumenten in het voorontwerp van decreet: het belang van samenwerking en netwerking tussen burgers, organisaties en overheden, de belangrijke rol van vrijwilligers, ... In de Memorie van Toelichting wordt daarentegen (ook terecht!) wel veel aandacht geschonken aan participeren in relatie tot o.m. diversiteit, co-creatie en samenwerking met andere maatschappelijke domeinen.

De sectorraad vraagt om aandacht voor deze aspecten te hebben, om de rol van cultureel-erfgoedgemeenschappen steviger in het decreet in te schrijven en de visie en het conceptuele kader

omtrent de functie participeren te ontwikkelen, zeker ook met het oog op de evaluatie van de functies.

Het is positief dat de idee van cultureel-erfgoedgemeenschappen in het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet als centraal begrip is ingeschreven, maar de Sectorraad Kunsten en Erfgoed meent dat de rol ervan in het decreet onvoldoende is uitgewerkt, terwijl het decreet nog tekortkomt in visieontwikkeling en begrippenkader rond participatie.

3.8. Kwaliteitsbeoordeling

Voor de beoordeling van dossiers m.b.t. aanvragen voor werkingssubsidies en de aanduiding als cultureel-erfgoedinstelling, worden beoordelingscommissies opgericht. Voor de advisering van aanvragen voor en de evaluatie van kwaliteitslabels en projectsubsidies kan de administratie zich laten bijstaan door externe experts. De kwaliteitsbeoordeling zal dus (zoals nu ook al het geval) steunen op peer review en intersubjectiviteit.

De Memorie van Toelichting bij art. 80 stelt dat het de bedoeling is “om de procedures voor advisering over verschillende cultuurdecreten heen zoveel mogelijk gelijk te schakelen”. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed wil niet vooruit lopen op de evaluatie van de beoordeling in het Kunstendecreet, maar meent dat een volledige gelijkschakeling niet opportuun is.

Het werken met kleine commissies lijkt niet ideaal te zijn geweest voor de objectieve beoordeling van sommige dossiers. Binnen de veldtekening van de erfgoedsector situeren alle cultureel-erfgoedwerkingen zich in een vernetwerkt landschap van thema’s en expertises, rollen, functies en samenwerkingsverbanden. Voor een evenwichtige beoordeling is het dan ook aangewezen te werken aan breed samengestelde commissies die veel dossiers beoordelen, waardoor ze een goed overzicht kunnen hebben en verbanden leggen (in de plaats van kleine commissies voor weinig dossiers, met een risico op uiteenlopende interpretaties en een partieel beeld van de (samen)werkingen in de sector).

In de samenstelling dient oog te zijn voor het samenbrengen van uiteenlopende competenties en expertises die betrekking hebben op mogelijke invullingen van erfgoedwerking (roerend en immaterieel, collectiebeherend en dienstverlenend, etc). Vermits de erfgoedsector relatief kleinschalig is, adviseert de Sectorraad Kunsten en Erfgoed om ook externe expertise aan de commissies toe te voegen uit zorg voor objectiverende beoordelingsprocessen.

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed merkt m.b.t. de beoordeling ook op dat in tegenstelling tot het Kunstendecreet in het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet geen repliek- en verhaalrecht wordt ingeschreven. Hoewel deze principes bij de beoordeling in de kunstensector veel extra werkdruk teweeg brachten, worden ze door de kunstensector als positief ervaren. Bovendien is de erfgoedsector al langere tijd vragende partij voor procedure waarbij een repliek- en verhaalrecht wordt ingelast.

De sectorraad vraagt om het repliek- en verhaalrecht ook op te nemen in de beoordeling van het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet. Hij beseft dat de nu al krappe timing daarmee nog meer in het gedrang komt, maar dergelijke fundamentele keuzes mogen niet ingegeven zijn door een gebrek aan tijd in de actuele context. Zo nodig is het decreet erbij gebaat om pas later in te gaan (cfr. 2. Algemene reflectie, p. 3).

De beoordeling van projecten zou volgens het nieuwe decreet gebeuren door de administratie (die zich kan laten bijstaan door externe experts). De sectorraad vraagt zich af in hoeverre dit in overeenstemming is met het Cultuurpact. Art. 3 en 6 van het Cultuurpact stellen dat overheden verplicht worden om onder meer gebruikers te betrekken bij de besluitvorming en de uitvoering van het cultuurbeleid. In elk geval betreurt de sectorraad dat voor projecten niet meer zou worden gewerkt met beoordelingscommissies. De sectorraad is voorstander van beoordelingsprocessen die zich beroepen op een voldoende ruime/diverse basis aan expertise, peer reviewing en intersubjectiviteit. In het huidige voorstel valt partijdigheid immers niet uit te sluiten. Evenmin is een procedure voor verhaalrecht of beroep ingeschreven.

Voor een evenwichtige beoordeling in het kader van het vernetwerkte landschap van taken en rollen binnen de cultureel-erfgoedsector is het aangewezen te werken aan breed samengestelde commissies die veel dossiers beoordelen. In de samenstelling dient oog te zijn voor het samenbrengen van uiteenlopende competenties en expertises. Vermits de erfgoedsector relatief kleinschalig is, adviseert de Sectorraad Kunsten en Erfgoed om ook externe expertise aan de commissies toe te voegen uit zorg voor objectiverende beoordelingsprocessen. Daarnaast vraagt de sectorraad om het repliek- en verhaalrecht op te nemen in de beoordeling van het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet, en betreurt hij dat voor projecten niet meer zou worden gewerkt met beoordelingscommissies. Hij is voorstander van beoordelingsprocessen die zich beroepen op een voldoende ruime/diverse basis aan expertise, peer reviewing en intersubjectiviteit.

3.9. Ontbrekende elementen

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed merkt bij herhaling op dat een aantal elementen met groot belang voor de cultureel-erfgoedsector *buiten* het decreet bepaald zullen worden. Dit zorgt voor vragen en ongerustheid, temeer gezien de huidige onduidelijkheid omtrent tal van deze dimensies.

Maar ook binnen het decreet en de toelichting komen bepaalde aspecten verhoudingsgewijs slechts heel summier aan bod. Een visie op internationale werking is nagenoeg afwezig, ondanks het belang dat het decreet hieraan lijkt te hechten (zie ook punt 4, p. 17-18). Voorts zijn ook digitalisering en depotwerking in het decreet onvoldoende uitgewerkt. Men schraapt volledig de depotprioriteit met uitzondering voor de VGC. Nochtans vormt depotwerking, met het verdwijnen van de provinciale taak hierrond, een belangrijk aandachtspunt om goed functionerende collectiepraktijken in Vlaanderen mogelijk te maken. Er is nood aan stimuli voor het ontwikkelen van een gezamenlijk depotbeleid. Daarnaast is er ook nood aan instrumenten en/of hefboomen om dergelijke grote investeringen te ondersteunen. Het is onduidelijk hoe dit verder zal worden aangepakt. Hetzelfde geldt voorlopig ook voor digitalisering, al is daarvoor met gezonde ambitie sprake van een visienota 'Cultuur in een digitaal tijdperk' die de sectorraad met interesse tegemoet kijkt.

Principes van goed bestuur worden meermaals aangehaald als aandachtspunt in het decreet, maar krijgen geen verdere toelichting in de tekst.

Globaal is het voorontwerp van decreet zeer algemeen opgevat. Veel bewoordingen zijn vaag en daardoor vatbaar voor verschillende interpretaties. Bovendien worden er weinig objectieve maatstaven en criteria gebruikt; bewoordingen in de memorie van toelichting als "substantieel", "dynamisch", "voldoende", "maatschappelijke en culturele inbedding en engagement") schetsen geen duidelijk perspectief. De sectorraad beveelt aan om werk te maken van meer concrete

indicatoren alsook bv. invoeging van minimumbedragen bij de diverse instrumenten, zodat de sector plannen, verwachtingen en ambities hierop kan afstemmen.

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed vraagt dat over deze elementen tijdig duidelijkheid wordt geschept.

Een aantal elementen met groot belang zullen buiten het decreet bepaald worden (zie algemene reflectie), maar ook *binnen* het decreet en de toelichting komen bepaalde aspecten verhoudingsgewijs heel summier aan bod, bv. een visie op internationale werking, digitalisering, depotwerking, principes van goed bestuur, etc. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed vraagt hierover tijdig duidelijkheid.

4. Redactionele opmerkingen en suggesties

In wat volgt formuleert de Sectorraad Kunsten en Erfgoed nog enkele punctuele opmerkingen.

Art.3, 8°: definitie erfgoedbibliotheek

De Vlaamse Erfgoedbibliotheek vraagt om de definitie van een erfgoedbibliotheek zoals die in het voorontwerp wordt geformuleerd aan te passen in volgende zin: *“Een collectiebeherende organisatie die een collectie cultureel erfgoed beheert gaande van de oudste schriftmaterialen en de eerste gedrukte werken tot de moderne en hedendaagse gedrukte en digitale publicaties, en die een werking ontplooit die past in de hedendaagse praktijk en theorie van de informatie- en bibliotheekwetenschap”*. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed suggereert dat een oplossing ook kan zijn een definitie te bepalen die niet opsommend werkt, maar voldoende generiek is om de erfgoedwerking van erfgoedbibliotheek te omschrijven (naar analogie met bv. de definitie omtrent musea en cultureel archiefinstellingen).

Art. 3, 9°: definitie functies: behouden

Wat de functie ‘behouden’ betreft, is de terminologie niet optimaal afgestemd op het immaterieel cultureel erfgoed. Erfgoedzorg omtrent immaterieel cultureel erfgoed is niet gericht op ‘behouden’, maar gericht op dynamisch ‘borgen’. Het levende en veranderlijke karakter van immaterieel erfgoed staat eigenlijk haaks op de verwoording ‘behouden’. Mogelijks kan dubbelgebruik (behouden/borgen) een oplossing bieden?
Het zou zinvol zijn om af te stemmen met het veld over de terminologie.

Art.3, 10°: definitie museum

De definitie van museum verwijst naar ‘materiële en immateriële getuigenissen’. Het is aangewezen om deze formulering enigszins aan te passen om mogelijke misverstanden te vermijden. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed stelt voor om het woord ‘immateriële’ te vervangen door ‘niet-materiële’. Er heerst in de cultureel-erfgoedsector vaak conceptuele verwarring tussen enerzijds het werken omtrent *niet-materiële aspecten van erfgoed* (beleving, verhalen, etc.) met inbegrip van

achterliggende media en anderzijds het *werken omtrent immaterieel cultureel erfgoed* vanuit de doelstellingen van de UNESCO-conventie van 2003, waar het immateriële duidt op levende erfgoedpraktijken en het duurzaam voortzetten en borgen ervan.

Art. 3: toevoegen definitie 'dienstverlenende rol'

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed vraagt om in het decreet expliciet een definitie voor 'dienstverlenende rol' op te nemen. (Cfr. punt 3.2. over de rollen)

Memorie van Toelichting bij art. 8: publiek- en privaatrechtelijke archieven

De Memorie van Toelichting stelt: *"Documenten uit stads- gemeente- of provinciearchieven kunnen een cultureel-erfgoedwaarde bezitten. Als een stad, gemeente of provincie een cultureel-erfgoedwerking uitbouwt op basis van deze documenten, moet deze werking aan dezelfde kwaliteitsvoorwaarden als voor het omgaan met privaatrechtelijke archieven kunnen worden getoetst."*

Er valt weinig op te merken aan de kwaliteit van de cultureel-erfgoedwerking van de privaatrechtelijke organisaties, maar deze omschrijving lijkt te suggereren dat hun privaatrechtelijke karakter an sich een hogere kwalitatieve werking zou inhouden. Zowel publiekrechtelijke als privaatrechtelijke archieven hebben de voorbije jaren kwaliteitslabels en regionale erkenningen gekregen en zijn voldoende op de hoogte van de kwaliteitsvoorwaarden zodat een meer neutrale formulering hier op zijn plaats zou zijn. Het lijkt ons correcter om de tekst aan te passen tot *"moet deze werking aan dezelfde kwaliteitsvoorwaarden als deze voor de overige erkende culturele archieven kunnen worden getoetst."*

Memorie van Toelichting bij art. 26: erfgoedpraktijken

Bij de verschillende erfgoedpraktijken wordt hier, in vergelijking met de vorige decreten, niet langer 'etnologie' vermeld. Hoe wordt dit elders opgevangen? Wat met de nieuw opgekomen, andere benaderingen zoals publieksgeschiedenis, antropologie, digital humanities, kritische erfgoedstudies? Ook "het hedendaags documentenbeheer" is beperkend als omschrijving. De Sectorraad meent dat "erfgoedpraktijken" al te beperkt gedefinieerd worden hierbij.

Artt. 30 en 32: inhoudelijke criteria voor cultureel-erfgoedwerkingen

Er zijn (in tegenstelling tot bij de andere werkvormen) geen inhoudelijke criteria bepaald voor cultureel-erfgoedwerkingen. Nochtans worden die in art. 32 wel gesuggereerd (*"De bevoegde beoordelingscommissie [...] toetst de aanvraag en de werking van de cultureel-erfgoedorganisatie of het bestuur [...] aan de toepasselijke criteria"*).

Art. 48: institutionele context

De institutionele context van de beheerder van het culturele erfgoed is irrelevant. De voorwaarden voor subsidiëring moeten het aanwezige cultureel erfgoed en de kwaliteit van de cultureel-erfgoedwerking die zijn.

Memorie van Toelichting bij art. 71: projectsubsidies immaterieel erfgoed

Met betrekking tot de toetsing voor projectsubsidies aan het landelijk belang, wordt voor immaterieel cultureel erfgoed gesteld dat 'dit kan gaan om een landelijk element immaterieel cultureel erfgoed of een clustering van elementen over heel Vlaanderen gespreid'. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed wenst er evenwel op te wijzen dat dit indruist tegen de geest van de UNESCO 2003 Conventie waartoe De Vlaamse Gemeenschap zich verhoudt als ratificerende partij. Binnen het kader van de conventie geldt immers dat de waarde of het belang van een element ICE niet dient beoordeeld te worden van overheidswege, bv. omwille van een bepaalde geografische inplanting of spreiding, maar dat integendeel alle elementen van immaterieel cultureel erfgoed gelijkwaardig benaderd worden in die mate waarin een erfgoedgemeenschap de erfgoedpraktijk koestert en wenst te borgen.

Art. 79: geografische spreiding van beoordelaars en externe experts

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed vraagt om in art. 79 toe te voegen dat de leden van de beoordelingscommissies en de externe experts best een geografische spreiding over Vlaanderen krijgen.

Internationale kaders - Memorie van Toelichting 3.2 en 3.3

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed suggereert om in de paragraaf omtrent "De kaderconventie van de Raad van Europa" een aanvullende vermelding op te nemen omtrent het proces van ratificatie in België van "de Kaderconventie over de waarde van cultureel erfgoed voor de samenleving" uit 2005 (Zie ook het advies van de SARC-Sectorraad Kunsten en Erfgoed van 23 november 2009² en het gezamenlijke advies van de SARC-Sectorraad Kunsten en Erfgoed, SARiV en SARO van 2 februari 2010³). De FARO Conventie werd op 25 juni 2012 ondertekend in België. De Sectorraad hoopt dat het proces van ratificatie nu eindelijk ook voltooid kan worden en de nodige initiatieven hiertoe genomen worden.

Omtrent de UNESCO conventies 2003 en 2005 zou het nuttig zijn eveneens te wijzen op de Operationele Richtlijnen (voor de conventie van 2003, de nieuwe richtlijnen van 2016, met een nieuw hoofdstuk richtlijnen m.b.t. duurzame ontwikkeling).

Verder zou het ook aangewezen zijn om verwijzingen naar de nieuwe aanbevelingen i.k.v. UNESCO te vermelden, respectievelijk:

² http://www.cjasm.vlaanderen.be/raadcjasm/SR_ke/adviezen/242_04_KE_advies_ratificatie_kaderconventie_Faro_20091123.pdf

³ http://www.cjasm.vlaanderen.be/raadcjasm/SR_ke/adviezen/20100202_advies_kaderconventie_FARO.pdf

- documentair erfgoed: “Recommendation Concerning the Preservation of, and Access to, Documentary Heritage Including in Digital Form”(UNESCO, 2015)
- “Recommendation concerning the Protection and Promotion of Museums and Collections, their Diversity and their Role in Society” (UNESCO, 2015)
- de 12 ethische principes voor het borgen van immaterieel erfgoed (UNESCO, 2015).

Sociaal passief

In het Kunstendecreet wordt expliciet vermeld dat een organisatie een reserve (sociaal passief) kan aanleggen om te voldoen aan arbeidsrechtelijke verplichtingen. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed vraagt om dergelijke bepaling ook op te nemen in het Cultureel-erfgoeddecreet.

Afstemming met timing IOED's

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed wijst op een discrepantie tussen de timing van de beleidsplanning m.b.t. de regionale dienstverlening in het voorontwerp van decreet en de beleidsplanning voor intergemeentelijke onroerenderfgoeddiensten (IOED) in het kader van het Onroerenderfgoeddecreet. Het is de wens om de IOED's af te stemmen op de erfgoedconvenanten. Beiden gaan uit van de beleids- en beheerscyclus (BBC) om de timing vast te stellen, maar komen toch op andere data uit.

5. Conclusie

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed evalueert de principes van cultureel-erfgoedwerking en de geest van het voorgestelde beleid volgens de Conceptnota ‘Naar een duurzame cultureel-erfgoedwerking in Vlaanderen’ (25 maart 2016) positief. Uit de Memorie van Toelichting bij het voorontwerp van decreet spreekt opnieuw die **positieve inzet op het uitbouwen van duurzame erfgoedwerking**, waartoe het decreet een herstructurering van de erfgoedsector uitwerkt. Het decreet heeft tot doel de zorg voor en omgang met cultureel erfgoed te bevorderen door een cultureel-erfgoedveld uit te bouwen, een kwaliteitsvolle en duurzame cultureel-erfgoedwerking te bevorderen en de maatschappelijke inbedding van cultureel erfgoed te vergroten’.

Tot zijn spijt stelt de Sectorraad een aantal **tekortkomingen vast in de uitwerking hiervan tot het voorontwerp voor het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet:**

- **mismatch tussen doel en instrumenten:** de voorgestelde instrumenten verzekeren de beoogde doelstellingen van het decreet onvoldoende.
- **basisvoorwaarden niet vervuld:** een reeks belangrijke basisvoorwaarden en flankerende beleidsinstrumenten m.b.t. middelen, timing, regionaal beleid omtrent cultureel erfgoed, e.a. zijn op dit ogenblik (nog) niet vervuld.

Het decreet bevat niettemin belangrijke **positief gewaardeerde elementen**, waaronder de nadruk op diversiteit en kwaliteit, maximaal bereik, maximale transparantie en optimale inzet van de middelen; het versterken van instellingen om ze meer slagkracht te geven (in antwoord op de lang verwachte – ook financiële – inhaaloperatie betreffende cultureel erfgoed in Vlaanderen); “erfgoedwerking” als nieuw centraal concept; de continuering van “cultureel-erfgoedgemeenschappen” als centraal begrip in de erfgoedwerking; de integratie van een roerende en immateriële benadering; het herdenken van

de basistaken van erfgoedwerking -van vier naar vijf functies met de toevoeging van een functie 'participatie'-, de aandacht voor de internationale profilering van cultureel erfgoed; het beperken van planlast.

De **uitvoering en de impact op lange termijn** vallen evenwel zonder kennis over de **actueel ontbrekende factoren niet te meten of in te schatten**. Er zijn daarenboven **een set fundamentele bedenkingen inzake de operationalisering, de voorwaarden en criteria** binnen het voorontwerp van decreet. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed structureert zijn **advies bij elk van deze aspecten volgens de krachtlijnen** van het decreet, zoals geformuleerd in de Memorie van Toelichting (p.1). Het advies reikt ook nog een aantal **ontbrekende elementen** en **redactionele opmerkingen en suggesties** aan.

Tot slot is het momenteel onduidelijk hoeveel middelen naar de uitvoering van het cultureel-erfgoedbeleid zullen gaan. De sector heeft zoals bekend al lange tijd nood aan een **financiële inhaalbeweging**. Het nieuwe decreet kan slechts zijn volledige effect hebben op voorwaarde dat er substantieel nieuwe middelen voor worden vrijgemaakt. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed wenst de minister op te roepen en te steunen om de collega's in de Vlaamse Regering op hun collectieve verantwoordelijkheid te wijzen rond duurzame zorg en omgang met het culturele erfgoed in Vlaanderen.

Namens de Sectorraad Kunsten en Erfgoed,
Herman Baeten, voorzitter
Jorijn Neyrinck, ondervoorzitter
Lieselotte Moortgat, secretaris